

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут мистецтв
Кафедра теорії та методики музичного мистецтва

«ПОГОДЖЕНО»

Проректор з наукової роботи

Н. М. Віннікова

« 12 » 01 2019 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МУЗИЧНА ФОЛЬКЛОРИСТИКА**

для аспірантів

спеціальності 025 Музичне мистецтво

освітньо-наукового рівня «доктор філософії»

освітньо-наукової програми 025 Музичне мистецтво
спеціалізації «прикладне музикознавство»

Київ – 2019

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2 / 60	
Курс	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	28	8
Самостійна робота	32	52
Форма семестрового контролю	-	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: систематизація знань про музичну фольклористику як комплексну науку, що охоплює різні гуманітарні галузі, осмислення методологічних засад, принципів музичної фольклористики, напрямів практичної діяльності, ознайомлення з історією, науковими методами, об'єктами та проблематикою досліджень музичної фольклористики.

Завдання:

- формування комплексу теоретичних знань з музичної фольклористики, її напрямів, методів та інструментів дослідження;
- ознайомлення з історією розвитку західноєвропейської та української музичної фольклористики, її ключовими персоналіями та їхніми дослідженнями;
- засвоєння методів збирання, запису, аналізу та розшифрування автентичного музичного матеріалу;
- стимулювання зацікавленості аспірантів сучасним етнографічним процесом.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті опрацювання змісту навчальної дисципліни «Музична фольклористика» аспіранти повинні:

бути компетентними у: визначенні базових понять, підходів та методів сучасної музичної фольклористики; організації процесу документування музично-фольклорної традиції; відборі методів запису та транскрибування музичного фольклору; ідентифікації хронології, жанрових

та регіональних особливостей автентичного музичного матеріалу; здійсненні аналізу автентичного музичного матеріалу.

мати компетентності: вільно орієнтуватися у сучасному етнографічному процесі; опрацьовувати наукову літературу з музичної фольклористики; практично використовувати дослідницький інструментарій методологічного апарату музичної фольклористики.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна:			Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	
Змістовий модуль I.					
Тема 1. Музична фольклористика як наука: теорія, історія, методологічні засади	18	4	2		12
Тема 2. Методика аналізу фольклорного твору	22	6	6		10
Тема 3. Етапи документування музично-фольклорної традиції	20	6	4		10
Разом	60	16	12		32
Усього	60	16	12		32

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна:			Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	
Змістовий модуль I.					
Тема 1. Музична фольклористика як наука: теорія, історія, методологічні засади	18	1	2		15
Тема 2. Методика аналізу фольклорного твору	22	2	2		18
Тема 3. Етапи документування музично-фольклорної традиції	20	1	-		19
Разом	60	4	4		52
Усього	60	4	4		52

5. Програма навчальної дисципліни

Лекція 1. Музична фольклористика як наука: теорія, історія, методологічні засади

(4 години)

Музична фольклористика (етномузикологія) як система наукових дисциплін. Фольклор як об'єкт науки. Народна музика як предмет вивчення музичної фольклористики. Функціональна та структурна («зовнішня» та «внутрішня») площини існування народної музики та шляхи їх дослідження. «Зовнішня» – індуктивний та емпіричний (спостереження та висновки й узагальнення на їх основі); «внутрішня» – моделювання та абстрагування.

Витоки і формування музичної фольклористики. Становлення етномузичної культурології (А. Мерріам «Антропология музыки», праці Б. Неттла, П. Дагліга). Етномузикознавча культурологія та соціологія в Україні. Дослідження К. Квітки, В. Гошовського, С. Грици.

Напрями досліджень українських фольклористів: питання ладу (О. Правдюк), народного багатоголосся (Л. Яценко), дослідження жанрів: епіки (С. Грица), літнього обрядового фольклору (А. Завальнюк), етносоціологічних проблем (О. Смоляк, М. Хай, О. Тюрікова), народного виконавства (Є. Єфремов), інструментальної музики (А. Гуменюк, І. Мацієвський, Б. Яремко). Розвідки, присвячені діяльності видатних фольклористів (С. Грица, З. Василенко). Українська етномузикологія сьогодні. Діяльність ПНДЛМЕ при ЛНМА ім. М. В. Лисенка (створення архіву та фоноархіву народної музики, науково-дослідницька робота, видавнича діяльність, дослідницька діяльність Б. Луканюка) та при НМАУ ім. П. І. Чайковського (збирацька та наукова діяльність лабораторії, дослідження О. Мурзіної, Є. Єфремова, М. Хая, І. Клименко, М. Скаженік).

Основні напрями і методи досліджень в сучасній етномузикології. Методи польової роботи. Проблеми транскрипцій народної музики у світовій етномузикології. Колекціонування народно-музичних творів. Звукові архіви. Систематика народно-музичних творів. Класифікація традиційної музики. Типологія народно-вокальної творчості. Опис народно-музичного матеріалу. Синхронічне й діахронічне вивчення фольклору – два послідовні та взаємопов'язані етапи системного студіювання усної словесності та музичного фольклору. Методи вивчення музичного фольклору (порівняльно-історичний, історико-типологічний, структурно-типологічний, структурно-семіотичний, функціональний, функціонально-соціологічний).

Основні поняття теми: музичний фольклор, музична фольклористика, етномузикологія, народна музика, традиційна музика, автентичний фольклор, міждисциплінарний підхід, фольклористичні студії.

Лекція 2. Методика аналізу фольклорного твору (6 годин)

Завдання аналізу фольклорного твору. Аналіз є необхідною умовою підготовки матеріалів (нот, текстів, описів) для подальших кроків у напрямі з'ясування специфіки народної музики, її історичної ваги, функцій та місця в культурних процесах. Без попереднього аналізу наукове осмислення народної музики неможливе. Народно-музичний твір з моменту його виникнення і протягом всього часу побутування існує в двох площинах – структури і функції.

Виявлення структурних особливостей народної музики належить до сфери теоретичного структурного аналізу, який охоплює чотири позиції: вірш, форма, ритм, лад. До сфери прагматичного аналізу належать доступні безпосередньому спостереженню факти, явища та їх опис.

Прагматичний аналіз передбачає отримання таких відомостей: жанр (вид) твору, зміст, засоби образності тексту, паспорт запису (місцевість, функція, етнографічні відомості, виконавський склад тощо), музична стилістика (багатоголосся, мелодика, темп, характер виконання, тембри тощо), обставини виконання, рухи, музичні інструменти та інші дані, які виявляються в кожному окремому випадку. До обов'язкових позицій прагматичного аналізу відносять: місце запису, виконавський склад, обставини виконання, жанр, інструментальний супровід, зміст і поетика, музична стилістика, рухи, поведінка, опис музичних інструментів та способів гри (для інструментальної музики).

Структурний аналіз. Одним із найголовніших завдань структурного аналізу народної пісні є моделювання ритмо-структурного типу. Ритмо-структурна типологія на сьогодні – найдосконаліша серед опрацьованих музично-фольклористичних теорій. Теорія музично-пісенного типу створена представниками української музичної фольклористики (І. Срезневський, О. Потебня, П. Сокальський, С. Людкевич, Ф. Колесса, К. Квітка, В. Гошовський). Визначення ритмо-структурного типу передбачає аналіз і розчленування пісенної структури та моделювання її основних рівнів. Тобто, на відміну від прагматичного аналізу, заснованого переважно на безпосередніх спостереженнях та емпіричному аналізі, структурний аналіз вимагає застосування досить високого ступеня абстракції, тобто, передбачає і володіння технікою абстрагування та моделювання.

Ладо-інтонаційний компонент пісні. Якщо ритмо-структурний аналіз спирається на теорію, то в ладо-інтонаційній сфері поки що вчені пропонують часткові аналітичні принципи, і тут не існує загальноновизнаної методики аналізу.

Аналіз народнопісенного вірша спирається на знання віршових систем: тонічної, силабічної та силабо-тонічної, їх вживаності у фольклорі та моделювання пісенного типу. Тонічне віршування вживається насамперед у

думах, голосіннях, а також в архаїчних зразках обрядового фольклору. Силабічне віршування – основа української фольклорної поетики. Силабо-тонічне віршування – найновіша система (XVIII–XIX ст.). У традиційному фольклорі силабо-тонічне віршування практично не трапляється. Така система поширена в піснях-романсах.

Форма народної пісні у більшості випадків аналізується з урахуванням як наспіву, так і тексту. У фольклористиці для назви частин форми вживається термінологія: сегмент, рядок, строфа. Залежно від того, стосуються вони тексту, наспіву чи одночасно і тексту, і наспіву, застосовуються уточнення: віршовий сегмент (для тексту), музичний сегмент (для наспіву), пісенний сегмент (для тексту і наспіву разом). Подібним чином вживаються поняття «рядок» і «строфа».

Основні поняття теми: фольклорний твір, прагматичний аналіз, структурний аналіз, ритмо-структурна типологія.

Лекція 3. Етапи документування музично-фольклорної традиції (6 годин)

Створення документальної бази дослідження. Збирання і фіксація матеріалу – найважливіше завдання фольклористики. Три етапи: методика польової роботи, техніка транскрибування мелодій, видання (публікації) наукового збірника фольклору. Усі три етапи мають власну специфіку, а разом становлять систему взаємопов'язаних методик документування народної музичної культури.

Мета запису (вивчення окремого регіону для з'ясування його специфіки та картографування музичних типів, вивчення та збирання певного виду/жанру пісні, дослідження виконавських традицій). Форми польової роботи: шість основних форм збирацької роботи – три за типом (розвідувальна, маршрутна, стаціонарна) і три за складом (колективна, комплексна, індивідуальна).

Умови польової роботи, етика збирача. Різновиди записів. Запис за побутових обставин (фіксація пісень різних жанрів під час виконання обрядів, перепочинку між роботами, на бесідах, вечірках тощо). Запис поза умовами природного побутування (виконання на прохання фольклориста). Запис від фольклорних ансамблів. Запис у студійних умовах. У випадках, коли напівзабута пісня становить значний інтерес, вдаються до прийомів реконструкції. Оформлення фонограми. На плівку фіксується фольклорний твір, а також необхідні оголошення та роз'яснення.

Форми збирацької документації. Паспорт фольклорного твору. Паспорт виконавця. Листок збирача. Важливість ведення індивідуального польового щоденника. Кожна експедиційна касета має бути оснащена реєстром. У ньому засвідчуються відомості: дата, місце запису, назва пісень із вказівкою

жанру, виконавця та метражу за лічильником, прізвище записувача. Реєстр повинен знаходитися у футлярі кожної касети, на якій зроблено записи.

Упорядкування матеріалів експедиції. Проблема транскрипції фольклорного твору (різновиди нотацій). Практика нотації твору (алгоритм дій). Розшифрування словесного тексту, висотності, ритму, тактування, виконавських особливостей. Особливості розшифровування багатоголосся та інструментально-ансамблевої партитури. Редагування фольклорних текстів та упорядкування збірника. Збірники фольклору існують у двох формах: рукописній та друкованій. Рукописні збірники можуть зберігатися у приватних колекціях, у фондах різних установ, у тому числі у вигляді депонованих праць у фондах державних бібліотек. Кожна пісня подається у збірникові за трьома основними «блоками»: назва, ноти, поетичний текст. Усе інше – додаткові відомості (примітки, коментарі, виконавці, місце запису, тощо).

Види і типи фольклорних збірників. Зміст та методика упорядкування збірника. Види фольклорних збірників залежать від їх змісту. За видами фольклорні збірники можуть бути етнічними (видання фольклору Гуцульщини, Бойківщини), жанровими (пісні про кохання, танцювальні, веснянки тощо), за засобами виконання (народне багатоголосся, інструментальна музика), збірники за виконавцями (пісні, записані від Явдохи Зуїхи, Насті Присяжнюк), за матеріалами експедицій, за формальними ознаками структури (видання коломийок), за фондами та архівами (з архіву М. Лисенка, Д. Яворницького тощо) та ін.

На типи збірники поділяються за особливостями методики упорядкування та метою (призначенням). Практично усі види видань можна звести до трьох головних типів: популярні збірники (або пісенники), науково-популярні та наукові. Тобто будь-який вид збірника (наприклад, етнічний, – скажімо, фольклор Гуцульщини) може бути упорядкований за методикою одного із трьох типів є як популярний, чи науково-популярний або як науковий. Таким чином, вид збірника визначається характером матеріалу, а тип залежить від способу його подачі та опрацювання. Тип збірника – це насамперед категорія науки. Через це проблеми упорядкування збірника розглядаються як система логічних і теоретичних дій, які реалізуються насамперед у наукових виданнях.

Основні поняття теми: документування фольклору, польове дослідження, фольклорна експедиція, транскрибування мелодій, фольклорний збірник.

6. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Музична фольклористика як наука: теорія, історія, методологічні засади

(12 годин)

1. Опрацювати літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Проаналізувати запропонований автентичний матеріал.

Тема 2. Етапи документування музично-фольклорної традиції

(10 годин)

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Проаналізувати запропонований автентичний матеріал.

Тема 3. Методика аналізу автентичного музичного матеріалу

(10 годин)

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Проаналізувати запропонований автентичний матеріал.

7. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1	
			Кількість одиниць до розрахунку	Максимальна кількість балів за вид
1.	Відвідування лекцій			
2.	Відвідування семінарських занять	1	6	6
3.	Виконання завдань для самостійної роботи	7	6	42
4.	Робота на семінарських заняттях	7	6	42
5.	Написання реферату	4	1	4
Максимальна кількість балів за видами поточного контролю (МВ)		-	-	100

Шкала оцінювання

Оцінка	Кількість балів
A	100-90
B	82-89
C	75-81
D	69-74
E	60-68

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики. – Київ, 1989.
2. Грица С. Музичний фольклор з погляду етногенезу / С. Грица // Проблеми етномузикології : зб. наук. пр. / упоряд. О. Мурзіна. – Київ, 2004. – Вип. 2. – С. 5–23.
3. Грица С. Мелос української народної епіки / С. Грица. – Київ : Музична Україна, 2016. – 340 с.
4. Грица С. Й. Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор. Нарис / С. Грица. – Київ–Тернопіль, 2007.
5. Єфремов Є. Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні / Є. Єфремов // Українське музикознавство – Київ, 1985. – Вип. 20. – С. 79–88.
6. Земцовский И. И. Фольклористика как наука / И. Земцовский // Славянский музыкальный фольклор. Статьи и материалы / Сост. и ред. И.И. Земцовского. – Москва, 1972.
7. Іваницький А. Український музичний фольклор / Підручник для вищих навчальних закладів. / А. І. Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с.
8. Іваницький А. Українська музична фольклористика. Методологія і методика / А. Іваницький. – Київ : Заповіт, 1997. – 392 с.
9. Іваницький А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору / А. Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 520 с.
10. Квітка К. Вибрані статті / Упоряд., передм. та комент. А. Іваницького / К. Квітка. Ч. 1–2. – Київ, 1985, 1986.
11. Коваль В. Українські теоретично-практичні здобутки з музично-етнографічної транскрипції / В. Коваль // Етномузика : збірка статей та матеріалів до 100-ліття теорії музично-етнографічної транскрипції. – Львів, 2010. – Число 6 (2010) / [упоряд. Б. Луканюк] – С. 9–31.
12. Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень / Ф. Колесса // Ф. Колесса // Музикознавчі праці / Підгот. до друку С. Й. Грица / Ф. Колесса. – Київ, 1970.
13. Луканюк Б. Типові форми музично-етнографічної документації / Богдан Луканюк. – Львів, 1981. – 150 с.
14. Мелетинский Е. М. К вопросу о применении структурно-семиотического метода в фольклористике / Е. Мелетинский // Семиотика и художественное творчество. – Москва, 1977.
15. Мацієвський І. В. Питання документації народної інструментальної музики / Ігор Мацієвський // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики : зб. наук. пр. – Київ, 1989. – С. 5–25.

16. Мурзіна О. Індивідуальне та особистісне в традиційній музичній культурі // Традиційне й особистісне у мистецтві. Колективне дослідження за матеріалами Четвертих Гончарівських читань. – Київ, 2002. – С. 132–138.
17. Мурзіна О. Становлення та розвиток кийвської етномузикологічної школи: НМАУ, кафедра музичної фольклористики / О. Мурзіна // Академія музичної еліти України. – Київ, 2004. – С. 252–260.
18. Мурзіна О. Дещо про ладову організацію. Слідами аналітичних нотаток Філарета Колесси // Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси): Збірник наукових праць та матеріалів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – С. 444–462.
19. Правдюк О. Методика записування музичного фольклору / О. Правдюк. – Київ, 1981.
20. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фолклорна традиція) / М. Хай. – Дрогобич, 2011.

Додаткова

21. Алексеев Е. Нотная запись народной музыки. Теория и практика / Е. Алексеев. – Москва, 1990.
22. Банин А. Об одном аналитическом методе музыкальной фольклористики / А. Банин // Музыкальная фольклористика. Вып. 2. – Москва, 1978.
23. Бойко Ю. Методика записи народной инструментальной музыки / Ю. Бойко. – Москва, 1986.
24. Гошовский В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению / В. Гошовский. – Москва, 1971.
25. Добрянська Л. Експедиційна діяльність Володимира Гошовського у Львівській консерваторії (1961-1968) / Л. Добрянська // Вісник Львівського Університету. Серія мистецтвознавство. Випуск 10. – Львів. – 2011. – С. 44–63.
26. Земцовский И. Б. В. Асафьев и методологические основы интонационного анализа народной музыки. / И. Земцовский // Критика и музыкознание. Сб. статей. – Вып. 2. – Ленинград: Музыка, 1980. – С. 184–198.
27. Земцовский И. И. Зарубежная музыкальная фольклористика (краткий обзор послевоенных публикаций) / И. Земцовский // Славянский музыкальный фольклор. Статьи и материалы / Сост. и ред. И. И. Земцовского. – Москва, 1972.
28. Каган М. Морфология искусства. Историко-теоретическое исследование внутреннего мира искусства / М. Каган. – Москва, 1972.
29. Коробов О. Польовий багатоканальний аудіозапис народномузичних творів в Україні: з практики звукооператора / Олег Коробов // Вісник Львівського університету. Секція мистецтвознавство.

Випуск 10, Львів. – 2011. – С. 208–223.

30. Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: Зб. наук. праць. – Київ, 1989. – 59–86 с.
31. Мурзіна О. Експресивний вимір музичного мислення в традиційній вокальній культурі / Олена Мурзіна // Проблеми етномузикології : Зб. наук. праць / упоряд. О. Мурзіна. – Київ, 2009. – Вип. 4. – С. 40–53.
32. Мурзіна О. Лисенко як фольклорист-науковець / О. Мурзіна // Укр. Музикознавство. До 160 річниці від дня народження М. В. Лисенка. – Вип. 32. – Київ, 2003. – С. 174–184.
33. Мурзіна О. Сольна лірика лівобережної Наддніпрянщини: питання методики аналізу // Проблеми етномузикології : Зб. наук. праць / упоряд. О. Мурзіна. – Київ : Вид-во НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2004. – Вип. 2. – 364 с. – С. 210–239.
34. Правдюк О. Українська музична фольклористика / О. Правдюк. – Київ, 1978.
35. Рубцов Ф. А. Соотношение поэтического и музыкального содержания в народных песнях / Ф. Рубцов Статьи по музыкальному фольклору. – Ленинград, 1973. – С. 105–146.

ДОДАТОК
до робочої програми навчальної дисципліни
«Музична фольклористика»

Плани семінарських занять

Тема 1. Музична фольклористика як наука: теорія, історія,
методологічні засади

Семінар 1. Українська музична фольклористика кінця XIX–XX ст.

(2 год.)

План заняття:

I. Обговорення теоретичних питань:

1. Ф. Колесса – видатний дослідник народної музичної творчості

2. Дослідницька діяльність К. Квітки

II. Перевірка виконання самостійної роботи

III. Проблемна дискусія з теми

Рекомендована література: [4, 6, 8, 17, 27, 32, 34].

Тема 2. Методика аналізу фольклорного твору

Семінар 2. Особливості прагматичного та структурного аналізу
фольклорного твору

(6 год.)

План заняття:

I. Обговорення теоретичних питань:

1. Основні засади прагматичного аналізу фольклорного твору

2. Проблема нотації фольклорного твору

II. Перевірка виконання самостійної роботи

III. Проблемна дискусія з теми

Рекомендована література: [5, 6, 8, 10, 12, 14, 18, 21, 22, 26, 30, 33–35].

Тема 3. Етапи документування музично-фольклорної традиції

Семінар 3. Польове дослідження музичного фольклору

(4 год.)

План заняття:

I. Обговорення теоретичних питань:

1. Завдання фольклорної експедиції

2. Форми збирацької документації

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Проблемна дискусія з теми.

Рекомендована література: [1, 5, 8, 10, 11, 15, 19, 21, 23, 25, 29, 30, 31, 34].